

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733> | LOG_0085

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Rumphius in Apendice hæc addidit.

Ad ulteriorem hujus arboris notitiam hæc subjun-
go: In Leytimora tres *Halaur* numerantur species, ab
Hitoensi supra descripta, quodammodo diversæ:
Primo itaque *Halaur genuina* Sojenfis, *Waribokor*
quoque dicta, folia gerit sex septemve pollices longa,
quatuor digitos lata, superius glabra, inferius palli-
de viridia, in obtusum apicem desinentia, multisque
sinuosis costis infra protuberantibus pertexta, alter-
natim posita, sed plerumque inordinata.

Ex foliorum alis & inter ipsa parvi excrescunt rami
cemi, viridia sustinentes capitula, magnitudine femi-
nis *Sinapios*, quæ sese aperiunt in strobilos albos
quadripetalos, qui repleti sunt brevibus staminibus
antheras luteas gerentibus.

Fructus rari sunt & vagi, bini ternive simul prove-
nientes tam ex foliorum alis quam post ipsa, brevis-
simis infidentes petiolis, rotundi instar illorum *Daun*
Candal, qui in brevem desinunt apicem, suntque
glabri, primo virides, dein nigricantes.

Sub crasso & molli putamine duriusculus, sed mucosus
reconditur nucleus oviformis instar ovi *Lacertæ*, in
bina divisibilis segmenta, fortem spirans odorem.

Secunda species *Hitoensium Halaur* est tam latifolia
quam angustifolia, quæ apud Sojenses *Eobur* vocatur,
cujus cortex cutis pruritus excitat, ejusque
lignum fungosius est illo præcedentis.

Tertia vera est *Ewassa*, quæ illis sæpe etiam *Halaur*
dicitur, quæ cum suis fructibus in subsequenti
describitur capite.

Tabula Quadragesima Tertia

Ramum exhibet *Ligni levis primi*, quod *Halaur* incolis dicitur.

Tabula Quadragesima Quarta

Ramum exhibet *Ligni levis minoris*, quod *Halaur Kitsjil* incolis vocatur.

CAPUT TRIGESIM. NONUM.

Lignum leve alterum. Ewassa.

EWassa arbor est similis præcedenti, seu *Halaul*
saxatili, forma ac modo crescendi cum ipsa
conveniens. Ejus vero cortex crassior est, magis-
que cinereus. Folia multo sunt minora, a sex ad
octo & novem pollices longa, ejusdem formæ ac
coloris: Lignum ejus est solidum, ac crassioribus
constat fibris, quam præcedentis, in quo plurimæ
breves venæ & lineæ conspiciuntur, aliquando etiam
nigricantes maculæ instar lenticularum, cæteroquin
pallidum est, & leve, fortemque & amarum fundit
odorem & saporem, si recens tractetur, ad *Matricariam*
adcedentem: Serra & dolabra melius elaborari
potest quam præcedens, ita ut asserculi & capsulæ
ex illo formari possint, quæ recentes splendent instar
serici *Bombicini densioris*, sed non ita ac *Halaul*.

Nomen. Latine *Lignum leve alterum*, Amboinice in
Leytimora *Ewassa*. Hitoenses hanc arborem putant
marem esse ipsum *Halaul*, talique indignant nomine,
sed forma, lignique odor nimium ab ipso differt.

Locus. Cum præcedenti potissimum crescit in Ley-
timoræ montibus.

Ufus. Hoc lignum non facile putrescit vel cossos
contrahit, si ad ædes in siccis adhibeatur locis, ex
hoc quoque cistulæ & capsulæ formari possunt, sed
hoc raro fit, quum adeo ingratum det aspectum.

P. S. *Ewassa* folia sunt solitaria in ramulis posita,
a sex ad octo pollices longa, binos lata, scabra, in
obtusum apicem desinentia, superne penitus glabra,
inferne costis protuberantibus donata, quæ oblique
& sinuose decurrunt, illa vero *Machili* folia referunt.

Fructus vero observantur vagi, ac plerumque soli-
tarii in ramulis locantur, magnitudine nucleatari-
um nucum avellanarum, qui pericarpio insident instar
glandium, seu fructuum *Machili*, coloris purpurei,
si denudati sunt.

Tabula Quadragesima Quinta

Ramum exhibet ligni levis alterius, quod *Ewassa* incolis vocatur.

Rumphius heeft in het *Aanhangzel* dit 'er bygevoegt.

Tot beter kennisse van dezen boom, heb ik het volgende
willen byvoegen: Op *Leytimor* makenze 3. soorten van
Halaur van het bovenstaande *Hitoëeze* wat verschillende:
1. Het eygentlyke *Halaur* van Soja, anders ook *Warihokor*
genaamt, heeft bladeren 6. en 7. duymen lank, 4.
vingers breed, boven glad, beneden doods-groen, of bleek,
met een stompe spits, en veel bogtige ribben beneden uit-
buylende, en staan verwisselt tegens malkanderen, dog
meest zonder ordre.

Uyt den schoot en tusschen de bladeren komen kleene
trosjes voort, waar op groene knopjes staan in de grootte
van *Mostaart-zaat*, dewelke zig openen in kleene witte
bloempjes van vier blaadjes gemaakt, binnen gevult met
korte draatjes, boven op met groene noppen.

De vruchten staan weinige, te weten 2. en 3. by mal-
kander, zo wel uit den schoot der bladeren als agter de-
zelve, op korte steeltjes, rond, gelyk die van *Daun*
Candal, met een kort spitsje boven op, glad, eerst groen,
daar na rookverwig.

Onder een dikke dog weeke schaal, leyt een bardachtige
doch slymerige korrel, ey-formig, gelyk een *Hagedissen*
ey, in tweeën deelbaar, en sterk riekende.

2. Het tweede wil der *Hitoezen* *Halaur* zyn, zo wel
het breed- als smalbladige, op Soja genaamt *Eohur*, wiens
schorsse jeuken op de buyd maakt, en het hout is voozer
dan 't voorgaande.

3. Het derde wil de regte *Ewassa* zyn, welk zylieden
mede zomtyds *Halaur* noemen, het welk met zyn vruch-
ten men in 't volgende *Kapittel* beschreven ziet.

De drie- en veertigste Plaat

Vertoont een Tak van het kleine Hout, *Halaur-boom*
by de Inlanders genaamt.

De vier- en veertigste Plaat

Vertoont een Tak van het kleine ligte Hout, het geen *Halaur*
Kitsjil van de Inlanders genaamt wert.

XXXIX. HOOFDSTUK.

Ewassa-Boom.

EWassa is een boom gelyk de voorgaande, of *steen-*
Halaul, aan gedaante en maniere van wassen met
't zelve meest over een komende. De schorsse is wat
digter en graauwer. De bladeren zyn merkelyk kleender,
van zes tot agt en negen duymen lang, van het zelve fat-
zoen en couleur. Het hout is digt en kortdradiger dan 't
voorgaande, daar men veele korte aderen en linien aan
ziet, zomtyds ook rookachtige plekken, als sproeten, an-
ders mede ligt en bleek, van een sterken en bitteren reuk
als men 't versch bandelt, na de *Mater* trekkende. Het laat
zig veel beter handelen door de zaag en sebaaf, dan het
voorige, zo dat men plankjes en doosjes daar van maken
kan, die versch zynde mede wat glimmen, gelyk zatyne,
dog zo zeer niet als *Halaul*.

Naam. In 't Latyn *Lignum leve alterum*. Amboinisch
op *Leytimor* *Ewassa*. De *Hitoëezen* houden 't voor het
manneken van haar *Halaul*, en noemen 't ook zo, hoewel de
gedaante en den reuk van 't hout te veel daar van verschilt.

Plaats. Het wast nevens 't voorgaande in 't gebergte,
meest op *Leytimor*.

Gebruik. Dit hout is mede geen bedervinge nog wor-
men onderworpen, te weten, als men 't aan buyzen en
drooge plaatzen gebruykt; men kan 'er ook kistjes en doos-
jes van maken, dog 't word weinige gedaan, om dat het
zo onzienelyk is.

P. S. De bladeren van *Ewassa* staan enkel aan haare
ryskens, van zes tot agt duymen lang, twee dito breed,
styf, met een korte spits, boven geheel glad, van onder-
ren met uitstekende ribben, dewelke zeer schuwyns en bog-
tig loopen; zy gelyken wel na die van *Makilan*.

De vruchten ziet men weinige en zelden, staande meest
enkel aan de ryskens, in de grootte van gepelde *Hazel-*
noten, agter in een schotelje, gelyk de *Eekelen* of de
vruchten van *Makilan*, van couleur peers, zo ver zy
bloot zyn.

De vyf- en veertigste Plaat

Vertoont een Tak van een ander ligte Hout, het geen *Ewassa*
by de Inlanders genaamt wert.

